

АСАБЛІВАСЦІ КАЛЕКТЫВІЗАЦЫІ У БССР (1920 – 1930-Я ГГ.)

Агульная тэндэнцыя да ўмацавання камандна-адміністрацыйнай сістэмы, сацыялістычнага ўкладу ў эканоміцы, неэфектыўнасць дробна-таварнай сельскагаспадарчай вытворчасці ва умовах забароны стварэння буйных гаспадарак, заснаваных на наёмнай працы, прывялі да ўстанаўлення курса на фарсіраваную калектывізацыю сельскай гаспадаркі. Сутнасць калектывізацыі заключалася ў пераводзе хутарскіх, аднаасобных гаспадарак, усіх форм сельскагаспадарчай кааперацыі да адной – сельскагаспадарчай арцелі з абагульненнем пасяўных плошчаў і сродкаў вытворчасці. Згодна з першым пяцігадовым планам за 1928-1933 гг. планавалася ў Беларусі аб'яднаць у калгасы 9,8% сялянскіх гаспадарак. Гэта ў цэлым былі даволі рэальныя задачы, улічваючы, што ў гэты час беднякі складалі каля 30% сельскага насельніцтва. У пастанове ЦК ВКП(б) ад 5 студзеня 1930 г. “Аб тэмпах калектывізацыі і мерах дапамогі калгаснаму будаўніцтву” для Беларусі як нечарназёмнага раёна таксама не вызначаліся канкрэтныя тэрміны заканчэння калектывізацыі. Але партыйнае кіраўніцтва рэспублікі ў прыняло рашэнне аб'явіць Беларусь зонай суцэльнай калектывізацыі і ўжо да сярэдзіны 1930 г. абагульніць 75-80% гаспадарак. Да 1 сакавіка 1930 г. ў калгасы ўступілі 457,5 тыс. гаспадарак, што складала 58% іх агульнай колькасці. Створаныя калгасы ў большасці былі невялікімі, з 10-20 двароў, у многіх з іх была дрэнна арганізавана праца, матэрыяльная база заставалася вельмі слабай. Таму адразу ж пасля выхаду ў свет 2 сакавіка 1930 г. артыкула І.В. Сталіна “Талавакружэнне ад поспехаў” і адпаведнай пастановы ЦК ВКП(б) пачаўся масавы адток сялян з калгасаў: за месяц выйшла 356 тыс. гаспадарак, а працэнт калектывізацыі знізіўся да 13,6%. Але гэтыя дзеянні ўлад былі хутчэй тактычным крокам, каб зменшыць сацыяльнае напружанне ў вёсцы. Ужо з восені 1930 г. пачалася новая хваля калектывізацыі. На пачатак 1932 г. ў БССР было аб'яднана звыш 383 тыс. гаспадарак, або 50,6%, праўда, хутка працэнт калектывізацыі знізіўся да 43,7%. Адначасова з калектывізацыяй пачала праводзіцца палітыка “ліквідацыі кулацтва як класа”. Заможныя сяляне дзяліліся на 3 катэгорыі: адкрытыя “контррэвалюцыянеры” падвяргаліся суду, другая катэгорыя падлягала

адміністрацыйнай высылцы ў паўночныя рэгіёны краіны, трэцяя – перасялялася ў межах раёна, іх маёмасць канфіскавалася. Усяго, па няпоўным дадзеным, было “раскулачана” звыш 15 тысяч сялянскіх гаспадарак. Да 1934 г. маштаб калектывізацыі ўзрос да 72,6%. Было абагулена чатыры пятае пасяўных плошчаў. У 1935 г. у калгасы ўступілі яшчэ 106,4 тысячы сялянскіх двароў, што павысіла працэнт калектывізацыі да 85,6%. Напярэдадні Вялікай Айчыннай вайны ва ўсходніх абласцях БССР ступень абагулення селянскіх гаспадарак дасягнула 93,4%. У 1940 г. ва ўсходняй Беларусі ўжо налічвалася 236 МТС, а трактарны парк павялічыўся да 9,7 тыс. машын. Узрасла колькасць іншай тэхнікі, але, як і раней, пераважала ручная праца. Былі прыняты два Статуты сельскагаспадарчай арцелі, вызначылася ўнутраная структура калгасаў, якая складалася з брыгад і звенняў. У выніку сацыяльна-эканамічных пераўтварэнняў паступова, пачынаючы з другой пяцігодкі, пачаў паляпшацца жыццёвы ўзровень насельніцтва. Былі ўведзены бясплатнае лячэнне, адукацыя. Такім чынам, калектывізацыя ў БССР мела наступныя асаблівасці: 1. Яна праводзілася пры высокай ступені хутарскога землекарыстання. У 1929 г. яна складала прыкладна 20%. 2. У БССР была слабая насычанасць сельскагаспадарчай тэхнікай. 3. Калектывізацыя праводзілася ва ўмовах умацавання таталітарнай сістэмы. 7 жніўня 1932 г. ЦВК і СНК СССР прынялі пастанову, паводле якой “раскрадальнікі калгаснай маёмасці” лічыліся “ворагамі народа” і асуджаліся да вышэйшай меры пакарання – расстрэлу, а пры змякчальных акалічнасцях – пазбаўлення волі на тэрмін не менш як 10 гадоў. У БССР на працягу 1933-1934 гг. было асуджана ў адпаведнасці з гэтай пастановай звыш 10 тыс. чалавек. 4. Масавая прымусовая калектывізацыя ў канцы 1929 – пачатку 1930 г. праводзілася без асноўнага дакумента калгаснага будаўніцтва – прыкладнага статута сельскагаспадарчай арцелі. Ён з'явіўся толькі 2 сакавіка 1930 г.

1. Саракавік, І.А. Гісторыя Беларусі ў кантэксце сусветнай гісторыі/ І.А. Саракавік. – Мінск: “Современная школа”, 2006. – С. 296 – 297.

Чмуров Максим Витальевич, студент ФКСиС, ВМСиС, di_nigt@bk.ru
Научный руководитель: Николаева Людмила Викторовна, зав.каф. гум. дисц., к.и.н., доцент